

RAPORT PODSUMOWUJĄCY

RÓŻNORODNOŚĆ EUROPEJSKIEJ KULTURY PRAWNEJ A PROCES KREOWANIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU REGIONALNEGO

REDAKCJA

**KATARZYNA KWIATOSZ • ANNA MITRUT • AGNIESZKA ROMANKO
MIROŚŁAW SITARZ • IWONA SZEWCZAK • MARCIN SZEWCZAK**

Raport podsumowujący

Różnorodność europejskiej kultury prawnej a proces kreowania zrównoważonego rozwoju regionalnego

Redakcja

Katarzyna Kwiatosz, Anna Mitrut, Agnieszka Romanko,
Mirosław Sitarz, Iwona Szewczak, Marcin Szewczak

Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół
Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

Lublin 2023

Recenzenci

Prof. Oleksandr Bilash (Użhorodzki Uniwersytet Narodowy)
Prof. ucz. dr. hab. Marzena Toumi (Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie)

Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa
przyznanych przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach Programu „Doskonała Nauka II”

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

Instytut Rozwoju Samorządu Terytorialnego Województwa Lubelskiego
ul. M. Curie-Skłodowskiej 32/9, 20-029 Lublin
NIP: 712-27-05-596; www.irst.lubelskie.pl

© Copyright by Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL, 2023

ISBN 978-83-969817-7-6

Wydawca

Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół
Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
Al. Raławickie 14, c-742, 20-950 Lublin
tel./fax 81 445-37-42
e-mail: wydawnictwo.sawp@gmail.com; <http://sawp.org.pl>

Projekt okładki i wykonanie

Studio R-ka, ul. Lasockiego 15, 20-612 Lublin

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ CZŁOWIEKA W NAUCZANIU PAPIEŻA JANA PAWŁA II

Idea zrównoważonego rozwoju⁵, uznawana współcześnie za bardzo aktualną naukowo i światopoglądowo⁶, charakteryzuje się szeroką gamą interpretacji jej celów, zasad i stojących przed nią wyzwań. Chrześcijańska inspiracja rzeźzonej zasady odwołuje się do biblijnego opisu stworzenia świata (Rdz 1,1-31), z jednej strony określającego relację człowieka do otaczającej przyrody w charakterze panowania, z drugiej zaś zobowiązującego go do ofiarnej troski o to, co zostało mu powierzone. Pomijając historię kształtowania się koncepcji zrównoważonego rozwoju w perspektywie chrześcijańskiej⁷, należy uznać ogromny wkład kolejnych papieży, w tym Jana Pawła II (1978-2005), dla poprawnego interpretowania analizowanej idei. Wobec powyższego należy zwrócić uwagę na najważniejsze kwestie związane z nauczaniem Papieża zawężonego do wybranych encyklik w przedmiocie zrównoważonego rozwoju człowieka.

⁵ Pojęcie *zrównoważony rozwój* pochodzi z raportu World Commission on Environment and Development pt. *Our Common Future* opublikowanego w październiku 1987 r. przez wydawnictwo Oxford University Press. W rozumieniu autorów raportu rozwój uznać należy za zrównoważony, gdy zaspokaja aktualne potrzeby, nie pozbawiając jednocześnie przyszłych pokoleń możliwości zabezpieczenia ich potrzeb. Idea zrównoważonego rozwoju zatem realizuje się w *zrównoważoności (trwałości)*, które jako pojęcie po raz pierwszy zostało użyte w języku niemieckim (*Nachhaltigkeit*) przez H.C. von Carlowitz'a w monografii *Sylvicultura oeconomica, oder haußwirthliche Nachricht und Naturmäßige Anweisung zur wilden Baum-Zucht* w 1713 r. Oznaczało taki sposób gospodarowania lasem, aby wycinać jedynie tyle drzew, ile w to miejsce może wyrosnąć nowych, aby las nigdy nie wymarł. Z. Łepko, *Wprowadzenie w problematykę konferencji pt. „Theoria i praxis idei zrównoważonego rozwoju”*, w: *Theoria i praxis idei zrównoważonego rozwoju. 30 lat od ogłoszenia Raportu Brundland*, red. R. Sadowski, Z. Łepko, Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, Warszawa 2017, s. 45-46. Zob. R. Lusawa, *Hans Carl von Carlowitz twórca pojęcia „trwałości”*, „Rocznik Naukowy Wydziału Zarządzania w Ciechanowie” 1-2 (III) 2009, s. 5-16.

⁶ Wystarczy zauważyć, że Google.com w 42 sekundy oferuje 1 200 000 000 rezultatów wyszukiwania angielskiego pojęcia *sustainable development*. To samo pojęcie wskazane w języku polskim oferuje 22 200 000 rezultaty w 22 sekundy pracy wyszukiwarki.

⁷ Zob. np. Ł. Marczak, *Zasada zrównoważonego rozwoju. Perspektywa społeczno-etyczna*, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II. Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2021, s. 164-184.

1. Społeczna i obywatelska wolność w sprawach religii

W pierwszej, osobistej i programowej encyklice *Redemptor hominis*, Jan Paweł II podkreśla znaczenie społecznej i obywatelskiej wolności w sprawach religii tak dla indywidualnego człowieka, jak i dla wspólnot ludzkich. Prawo do tej wolności wynika przede wszystkim z prawa Bożego, które jest wieczne, obiektywne i uniwersalne, a także z tego, że człowiek jest osobą, a zatem istotą rozumną i wolną. Papież, nawiązując do J 8,32: „[...] poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli”, eksponuje konieczność wymagania rzetelnego stosunku do prawdy jako warunku prawdziwej wolności człowieka, której zachowanie stanowi realizację jego przyrodzonej godności i pozwala na zrównoważony rozwój osoby ludzkiej. Przestrzega także przed pozorną wolnością interpretowaną powierzchownie, jednostronnie, bez głębszego wnikięcia w prawdę o Bogu, człowieku i o świecie⁸.

2. Godna praca

Chrześcijaństwo w sposób radykalny odmieniło stosunek do pracy. O ile w starożytności była domeną przede wszystkim niewolników, a zatem niegodną człowieka wolnego, światłego, o tyle dla chrześcijaństwa nie narusza godności człowieka, a nawet ją eksponuje⁹. Jan Paweł II w encyklice *Laborem exercens* podkreśla, że praca przynosi człowiekowi nie tylko środki do życia i utrzymania własnej rodziny, ale także przez pracę człowiek przyczynia się do rozwoju nauki i techniki oraz podnosi poziom kulturalny i moralny społeczeństwa¹⁰. Ponadto praca pozwala każdemu urzeczywistniać własne człowieczeństwo, realizować osobowe powołanie (LE 6), a przez to staje się nośnikiem zrównoważonego rozwoju nie tylko pojedynczego człowieka, ale także grup społecznych.

⁸ Ioannes Paulus PP. II, Litterae encyclicae Pontificali eius Ministerio ineunte *Redemptor hominis* (04.03.1979), AAS 71 (1979), s. 257-324; tekst polski w: Jan Paweł II. *Encykliki*, red. P. Ptasznik, T. Dzidek, Z.J. Kijas i in., Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 27-62, nr 12.

⁹ T. Goćkowski, *Wstęp do encykliki Laborem exercens*, w: Jan Paweł II. *Encykliki*, s. 101.

¹⁰ Ioannes Paulus PP. II, Litterae encyclicae de labore humano, LXXXX expleto anno ab editis litteris encyclicis «Rerum novarum» *Laborem exercens* (14.09.1981), AAS 73 (1981), s. 577-647; tekst polski w: Jan Paweł II. *Encykliki*, s. 107-143 [dalej: LE], nr 1.

3. Prymat być nad mieć

Kwestie społeczne od zarania Kościoła ogniskowały się w nauczaniu papieskim. Papież, w dwudziestolecie encykliki *Populorum progressio*¹¹ Pawła VI, nie tylko potwierdził ciągłość katolickiej nauki społecznej, ale także dał dowód jej stałego rozwoju. Wnikliwie analizując liczne problemy społeczne trawiające ówczesny świat, jak analfabetyzm niektórych grup etnicznych, trudność a czasem nawet niemożność osiągnięcia przez ubogie społeczeństwa wyższego wykształcenia, różnorakie formy niesprawiedliwości w sferze finansowej i politycznej, pogłębiający się podział ekonomiczny i gospodarczy między obszarem rozwiniętej Północy a będącym na drodze rozwoju Południem, i domagając się dla wszystkich narodów zrównoważonego rozwoju ekonomicznego, gospodarczego, społecznego i politycznego, eksponował potrzebę właściwej *hierarchii wartości* w ramach posiadania¹². Poprawne rozłożenie akcentów pomiędzy potrzebnym *mieć* a priorytetowym *być* konstytuuje zrównoważony rozwój człowieka.

4. Ochrona warunków moralnych prawdziwej ekologii ludzkiej

Jan Paweł II nie tylko pochylał się nad irracjonalnym niszczeniem środowiska naturalnego dostrzegając, że człowiek pałający żądzą *posiadania* i *używania* o wiele bardziej aniżeli *bycia* i *wzrastania* zużywa w sposób nieuporządkowany i w nadmiarze zasoby ziemi, narażając przez to wspólnotę ludzką¹³, ale interpretował głębiej przypominając jeszcze bardziej niebezpieczne niszczenie środowiska ludzkiego. Troska o środowisko naturalne istotnie jest potrzebna i słuszna, aby nie doprowadzić do jego totalnej dewastacji i utrzymać równowagę ekosystemu, ale na zachowanie zrównoważonego rozwoju i życia człowieka bardzo ważną rolę odgrywa także ochrona warunków moralnych prawdziwej *ekologii ludzkiej*. „Nie tylko ziemia została

¹¹ Paulus PP. VI, Litterae encyclicae de populorum progressionem promovenda *Populorum progressio* (26.03.1967), AAS 59 (1967), s. 257-99; tekst polski w: *Jan XXIII. Paweł VI. Jan Paweł II. Encykliki*, red. W. Rober, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1981, s. 115-142.

¹² Ioannes Paulus PP. II, Litterae encyclicae vicesimo expleto anno ab editis Litteris Encyclicis a verbis «Populorum progressio» incipientibus *Sollicitudo rei socialis* (30.12.1987), AAS 80 (1988), s. 513-586; tekst polski w: *Jan Paweł II. Encykliki*, s. 283-324, nr 31.

¹³ Ioannes Paulus PP. II, Litterae encyclicae saeculo ipso Encyclicis ab editis litteris «Rerum novarum» transacto *Centesimus annus* (01.05.1991), AAS 83 (1991), s. 793-867; tekst polski w: *Jan Paweł II. Encykliki*, s. 399-445 [dalej: CA], nr 37.

dana człowiekowi przez Boga, aby używał jej z poszanowaniem pierwotnie zamierzonego dobra, dla którego została mu ona dana, ale również człowiek jest dla siebie samego darem otrzymanym od Boga i dlatego musi respektować naturalną i moralną strukturę, w jaką został wyposażony. W tym kontekście należy wspomnieć o poważnych problemach współczesnej urbanizacji, konieczności urbanistyki troszczącej się o życie osoby, jak również o należytym zwracaniu uwagi na «społeczną ekologię» pracy” (CA 38). W opinii Papieża, pierwszą i fundamentalną komórką *ekologii ludzkiej* jest rodzina oparta na małżeństwie mężczyzny i kobiety, na których ciąży bardzo poważny obowiązek i prawo wychowania zrodzonych dzieci zgodnie z nauką przekazywaną przez Kościół¹⁴.

5. Ochrona życia od poczęcia do naturalnej śmierci

Nie ma zrównoważonego rozwoju człowieka bez ochrony życia od poczęcia do naturalnej śmierci. Jan Paweł II uznał za haniebne jakiegokolwiek próby pozbawienia człowieka godności zarówno w życiu prenatalnym, jak i postnatalnym. Za niedopuszczalne należy interpretować nie tylko bezpośrednie ataki na niezbywalne prawo do życia i samostanowienia, ale także tworzenie warunków zewnętrznych, które to prawo mogą naruszać¹⁵. „[...] choć samo zjawisko eliminacji wielu ludzkich istot poczętych lub bliskich już kresu życia jest niezwykle groźne i niepokojące, równie groźny i niepokojący jest fakt, że nawet ludzkie sumienie zostaje jak gdyby zaćmione przez oddziaływanie wielorakich uwarunkowań i z coraz większym trudem dostrzega różnicę między dobrem a złem w sprawach dotyczących fundamentalnej wartości ludzkiego życia”¹⁶.

Bibliografia

¹⁴ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przeład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022, kan. 226 § 2.

¹⁵ A. Niechwiej, *Religion versus Sustainable Development. The Problem of Human Eco-development in the Teachings of John Paul II and Benedict XVI*, „Problemy Ekorozwoju – Problems of Sustainable Development” 10 (2015), nr 1, s. 35.

¹⁶ Ioannes Paulus PP. II, *Litterae encyclicae de vitae humanae inviolabili bono Evangelium vitae* (25.03.1995), AAS 87 (1995), s. 401-522; tekst polski w: *Jan Paweł II. Encykliki*, s. 533-611, nr 4.

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022.
- Goćłowski T., *Wstęp do encykliki Laborem exercens*, w: *Jan Paweł II. Encykliki*, red. P. Ptasznik, T. Dzidek, Z.J. Kijas i in., Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 101-103.
- Ioannes Paulus PP. II, *Litterae encyclicae de labore humano, LXXXX expleto anno ab editis litteris encyclicis «Rerum novarum» Laborem exercens* (14.09.1981), AAS 73 (1981), s. 577-647; tekst polski w: *Jan Paweł II. Encykliki*, red. P. Ptasznik, T. Dzidek, Z.J. Kijas i in., Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 107-143.
- Ioannes Paulus PP. II, *Litterae encyclicae de vitae humanae inviolabili bono Evangelium vitae* (25.03.1995), AAS 87 (1995), s. 401-522; tekst polski w: *Jan Paweł II. Encykliki*, red. P. Ptasznik, T. Dzidek, Z.J. Kijas i in., Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 533-611.
- Ioannes Paulus PP. II, *Litterae encyclicae Pontificali eius Ministerio ineunte Redemptor hominis* (04.03.1979), AAS 71 (1979), s. 257-324; tekst polski w: *Jan Paweł II. Encykliki*, red. P. Ptasznik, T. Dzidek, Z.J. Kijas i in., Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 27-62.
- Ioannes Paulus PP. II, *Litterae encyclicae saeculo ipso Encyclicis ab editis litteris «Rerum novarum» transacto Centesimus annus* (01.05.1991), AAS 83 (1991), s. 793-867; tekst polski w: *Jan Paweł II. Encykliki*, red. P. Ptasznik, T. Dzidek, Z.J. Kijas i in., Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 399-445.
- Ioannes Paulus PP. II, *Litterae encyclicae vicesimo expleto anno ab editis Litteris Encyclicis a verbis «Populorum progressio» incipientibus Sollicitudo rei socialis* (30.12.1987), AAS 80 (1988), s. 513-586; tekst polski w: *Jan Paweł II. Encykliki*, red. P. Ptasznik, T. Dzidek, Z.J. Kijas i in., Wydawnictwo M, Kraków 2006, s. 283-324.
- Lusawa R., *Hans Carl von Carlowitz twórca pojęcia „trwałości”*, „Rocznik Naukowy Wydziału Zarządzania w Ciechanowie” 1-2 (III) 2009, s. 5-16.
- Łepko Z., *Wprowadzenie w problematykę konferencji pt. „Theoria i praxis idei zrównoważonego rozwoju”*, w: *Theoria i praxis idei zrównoważonego rozwoju. 30 lat od ogłoszenia Raportu Brundland*, red. R. Sadowski, Z. Łepko, Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, Warszawa 2017, s. 45-50.
- Marczak Ł., *Zasada zrównoważonego rozwoju. Perspektywa społeczno-etyczna*, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II. Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2021.
- Niechwiej A., *Religion versus Sustainable Development. The Problem of Human Eco-development in the Teachings of John Paul II and Benedict XVI*, „Problemy Ekorozwoju – Problems of Sustainable Development” 10 (2015), nr 1, s. 31-40.
- Paulus PP. VI, *Litterae encyclicae de populorum progressionem promovenda Populorum progressio* (26.03.1967), AAS 59 (1967), s. 257-99; tekst polski w: *Jan XXIII*.

Paweł VI. Jan Paweł II. Encykliki, red. W. Rober, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1981, s. 115-142.

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
--------------------	---

Rozdział I

Wprowadzenie	13
Wspólne wartości a różnorodność kultury prawnej w Europie (Przemysław Czarnek)	15
Dobroczynność a humanitaryzm w społeczeństwie wielokulturowym (Bronisław Sitek)	17
Małżeństwo z muzułmaninem w perspektywie procesu o nieważność małżeństwa. Cywilizacja chrześcijańska a cywilizacja islamska (Jan Krajczyński)	21
Podsumowanie	25

Rozdział II

Wprowadzenie	27
Socjologiczne aspekty prawnych uwarunkowań procesów kreowania zrównoważonego rozwoju regionalnego (Arkadiusz Jabłoński)	29
Prawo wobec wielokulturowości i wielocywilizacyjności życia a pokusa zrównoważonego rozwoju (Paweł Skrzydlewski)	33
Koncepcja równowagi postaw życiowych Gary'ego Rejera jako przykład egzemplifikacji idei zrównoważonego rozwoju (Iwona Niewiadomska)	37
Europa, jej kulturowa tożsamość i jej zmierzch (Arkadiusz Robaczewski)	43
Współczesne trendy ideologiczne i polityczne w obszarze zrównoważonego rozwoju (Mieczysław Ryba)	49
Podsumowanie	53

Rozdział III

Wprowadzenie	55
Relatywizacja wartości w europejskim dyskursie prawniczym (Jarosław Szymanek, Mariusz Kuryłowicz)	57
O prawie. Rozważania w duchu personalizmu (Pavol Mačala)	61
Prawo naturalne fundamentem prawa stanowionego w celu integralnego rozwoju człowieka – wskazania nauczania papieża: św. Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka (Wojciech Kućko)	65
Kultura prawna w Unii Europejskiej na przykładzie konstytucjonalizmu unijnego (Tomasz Grzegorz Grosse)	69
Funkcje prawotwórcze organizacji społecznych w procesie kreowania zrównoważonego rozwoju regionalnego w Polsce (Jarosław Dobkowski)	73
Podsumowanie	81

Rozdział IV

Wprowadzenie	83
Aktywizm sędziowski a powściągliwość sędziowska: Marginesy wykładni celowościowej Sądu Konstytucyjnego Gruzji (Dimitry Gegenava)	85
Religijność a prawo w Czechach i Słowacji – podobieństwa i różnice (Stanislav Přibyl)	93
Europa Środkowa jako przestrzeń stabilności i bezpieczeństwa (Wojciech Gizicki)	99
Via Carpatia jako jeden z elementów zrównoważonego rozwoju regionalnego Europy w dziedzinie transportu (Mirosław Czech)	103
System opieki zdrowotnej w Polsce na tle rozwiązań państw Trójmorza (Ryszard Pankiewicz)	109
Podsumowanie	115

Rozdział V

Wprowadzenie	117
Tradycyjna hodowla zwierząt elementem budowy tożsamości i kreowania zrównoważonego rozwoju regionalnego (<i>Roman Niżnikowski</i>)	119
Euroregion Roztocze instrumentem zrównoważonego rozwoju (<i>Wojciech Żukowski</i>)	125
Ekologia a zrównoważony rozwój (<i>Magdalena Bodzenta</i>)	129
Prawne problemy w ochronie różnorodności biologicznej Polesia (<i>Grzegorz Grzywaczewski</i>)	131
Ochrona środowiska naturalnego i polityka zrównoważonego rozwoju w Hiszpanii. Wybrane problemy (<i>Cezary Taracha, Pablo de la Fuente de Pablo</i>)	133
Podsumowanie	139

Rozdział VI

Wprowadzenie	141
Historyczne uwarunkowania różnorodności kulturowej Polski (<i>Robert Derewenda</i>)	143
Chrześcijańskie Trójmorze – czy to możliwe? (<i>Grzegorz Żuk</i>)	147
Zrównoważony rozwój w nauczaniu papieża Franciszka (<i>Alina Rynio</i>)	149
Zrównoważony rozwój środowiska na przykładzie Województwa Podkarpackiego (<i>Elżbieta Feret</i>)	153
Regulacje prawne służby kapelanów w Siłach Zbrojnych Ukrainy (<i>Stanisław Kawa</i>)	157
Podsumowanie	163

Rozdział VII

Wprowadzenie	165
Tożsamość Europy Środkowo-Wschodniej (<i>Mirostaw Sitarz</i>)	167
Zrównoważony rozwój człowieka w nauczaniu papieża Jana Pawła II (<i>Paweł Lewandowski</i>)	171
Swoboda działalności gospodarczej jako wartość w chrześcijaństwie i zasada w prawie polskim (<i>Iwona Florek</i>)	177
Media jako narzędzie kreowania wartości i antywartości (<i>Dorota Bis</i>)	183
Podsumowanie	187

Rozdział VIII

Wprowadzenie	189
Inicjatywa Trójmorza odpowiedzią na kryzys tożsamościowy Europy (<i>Marcin Szewczak</i>)	191
Wychowanie do zrównoważonego rozwoju regionalnego (<i>Iwona Szewczak</i>)	193
„Kamienie milowe” kultury Narodu w ujęciu Stefana Kardynała Wyszyńskiego (<i>Agnieszka Romanko</i>)	195
Sieciowanie współpracy regionów obszaru Inicjatywy Trójmorza jako element budowania zrównoważonego rozwoju regionalnego (<i>Katarzyna Kwiatosz</i>)	199
Podsumowanie	205

Ewaluacja Projektu	207
---------------------------------	------------

Zakończenie	217
--------------------------	------------